

Zdzisław Żywica, *Ewangelia według Świętego Mateusza. Rozdziały 1–13. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz* (Biblia Impulsy. Nowy Testament 1/1; Katowice: Księgarnia św. Jacka 2019). Ss. 272. PLN 29,90. ISBN 978-83-8099-074-6

Zdzisław Żywica, *Ewangelia według Świętego Mateusza. Rozdziały 14–28. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz* (Biblia Impulsy. Nowy Testament 1/2; Katowice: Księgarnia św. Jacka 2020). Ss. 288. PLN 29,90. ISBN 978-83-8099-119-4

DAWID LEDWOŃ

Uniwersytet Śląski w Katowicach, dawid.ledwon@us.edu.pl

Dwuczęściowa publikacja poświęcona Ewangelii według św. Mateusza otwiera serię, której komentarze biblijne ukazują się na polskim rynku wydawniczym od roku 2016 (A. Malina – J. Wilk, *Ewangelia według świętego Marka. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz* [Biblia Impulsy. Nowy Testament 2; Katowice: Instytut Gość Media 2016]). Do maja 2022 r. wydano łącznie trzynaście tomów (dwanaście z Nowego i jeden ze Starego Testamentu – do Pieśni nad Pieśniami). Autor dwóch recenzowanych tomów do Ewangelii Mateusza, ks. dr hab. Zdzisław Żywica, jest profesorem Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, należy do Stowarzyszenia Biblistów Polskich i – jako ceniony egzegeta – specjalizuje się w badaniach nad dziełem pierwszego z synoptyków. O wysokich kompetencjach egzegetycznych autora świadczy jego okazały, polsko- i obcojęzyczny dorobek naukowy, w który szczęśliwie wpisuje się również nowy komentarz Biblii Impulsów, zaadresowany – jak zresztą cała seria – do szerokiego grona adresatów, w tym niezwiązanych zawodowo z biblistyką. Ze względu na dość obszerny przedmiot recenzji, dokonując jego formalnej i merytorycznej oceny, pozwolę sobie zwrócić uwagę na najważniejsze zagadnienia dotyczące podziału tekstu Ewangelii, wprowadzenia do niej oraz kompozycji komentarza, która wyróżnia go na tle podobnych publikacji.

Przyjęty przez Żywicę podział tekstu Mateusza na dwie części, obejmujące kolejno rozdziały od 1 do 13 i od 14 do 28, znajduje zastosowanie w znacznie obszerniejszych opracowaniach, jak: D.A. Hagner, *Matthew 1–13* (Word Biblical Commentary 33A; Dallas, TX: Word Books 1993), D.A. Hagner, *Matthew 14–28* (Word Biblical Commentary 33B; Dallas, TX: Word Books 1995) czy A. Paciorek, *Ewangelia według świętego Mateusza (rozdziały 1–13). Wstęp, przekład z oryginału, komentarz* (Nowy Komentarz Biblijny. Nowy Testament 1/1; Częstochowa: Edycja Świętego Pawła 2005);

A. Paciorek, *Ewangelia według świętego Mateusza (rozdziały 14–28). Wstęp. przekład z oryginału, komentarz* (Nowy Komentarz Biblijny. Nowy Testament 1/2; Częstochowa: Edycja Świętego Pawła 2008), i wynika ze strategii samej narracji Ewangelii: śmierć Jana Chrzciciela stanowi istotną cezurę w działalności Chrystusa, zapowiadając Jego mękę i śmierć. Wypada też zauważyć, że w drugiej części Mateuszowej relacji więcej uwagi poświęca się formacji oraz charakterystyce uczniów Jezusa.

Obydwa tomy omawianego komentarza poprzedzają wstępy, w których kolejno przedstawiane są kwestie autorstwa Ewangelii, miejsca i czasu jej redakcji, Judei oraz judaizmu drugiej połowy I wieku po Chr., historycznych uwarunkowań Ewangelii, czasu jej ostatecznej redakcji, postawy Mateusza wobec Synagogi i Pogan, następnie dwupoziomowości Ewangelii Mateusza, antyjudajizmu ewangelisty i Kościoła, wreszcie literackiej i teologicznej struktury Ewangelii. Żywica wyróżnił w niej dziewięć bloków wydarzeń (t. 1/2, s. 6). Pierwsze dwa: „Początki dziejów Jezusa Chrystusa Syna Bożego i Jego Kościół w Izraelu (1,1–11,1)” oraz „Spory Jezusa z religijnymi przywódcami żydowskimi na tle powstającego Kościoła w Izraelu (11,2–13,58)” zaprezentowano w pierwszym tomie komentarza. Pozostałych siedem: „Narastający bunt żydowskich elit przeciwko Kościołowi Jezusa (14,1–16,12)”, „Tożsamość Kościoła Syna Człowieczego i Bożego (16,13–18,35)”, „Losy Syna Człowieczego udziałem Kościoła (19,1–20,34)”, „Nowa jakość Królestwa niebios i panowania Boga (21,1–22,46)”, „Kościół odpowiedzią na odrzucenie Jezusa (23,1–24,2)”, „Przyszłość Kościoła do dnia paruzji i sądu Syna Człowieczego (24,3–25,46)”, wreszcie „Kościół Jezusa Kościołem wszystkich narodów świata (26,1–28,20)”, zawarto w tomie drugim.

Wyraźnie eklezjologiczne ujęcie opowiedzianych przez Mateusza wydarzeń nie może dziwić. Z grona ewangelistów tylko on trzykrotnie posługuje się często obecnym w pozostałych pismach Nowego Testamentu terminem ἐκκλησία: raz w Jezusowej zapowiedzi zbudowania Kościoła na Piotrze (16,18) i dwa razy w kwestii braterskiego napomnienia (18,17[x2]). Ponadto, jak słusznie stwierdza w swoim komentarzu Żywica, ewangelista „nie opisuje jedynie życia historycznego Jezusa i Jego uczniów, lecz również jego własną i Kościoła egzystencję w konkretnych uwarunkowaniach czasu i miejsca” (t. 1/1, s. 17). Pogląd Żywicy jest ugruntowany w stanie badań nad dziełem pierwszego ewangelisty. Autor nowego komentarza przybliży czytelnikowi najistotniejsze dane dla zrozumienia genezy tekstu, jego środowiska, a nade wszystko przesłania – nie stroniąc przy tym od nawiązań do polemik, które toczą się wśród biblistów. Warto zaznaczyć, że dokonana przez Żywicę twórcza analiza tej problematyki nie przytłacza czytelnika ilością detali, dla których jest miejsce w specjalistycznych komentarzach czy opracowaniach monograficznych. Prowadzony przez biblistę z Olsztyna wykład cechuje obiektywna krytyka, lekkość argumentacji, uporządkowane i bardzo płynne przechodzenie do kolejnych zagadnień, co bez wątpliwości świadczy o językowej sprawności autora i jego wrażliwości na odbiorców, zwłaszcza mniej oswojonych z właściwym dla biblistyki żargonem naukowym. Z tego powodu w ujawnionym wielogłosie opinii czy interpretacji Żywica nie

pozostawia nikogo na rozdrożu teologicznych dociekań. Jak wytrawny przewodnik i życzliwy towarzysz wędrówki, autor komentarza z całym przekonaniem wskazuje swoim czytelnikom pewną drogę naukowego konsensusu, oszczędzając im mierzenia się z ciężarem gatunkowym prowadzonych nad nią żmudnych badań. Te ostatnie, wzbogacone poszukiwaniami i refleksją profesora z UWM, pozwalają mu wydobyć z tekstu Mateusza obraz ewangelisty – palestyńskiego judeochrześcijanina okresu Kościoła poapostolskiego, który jest człowiekiem żyjącym ideą uniwersalizmu, z sympatią zwróconym także w stronę narodu żydowskiego, choć surowym względem jego religijnych elit.

Powodu tej krytycznej i zaangażowanej postawy Mateusza względem rodaków Żywica upatruje w inspiracji prorocstwem Jeremiasza. Jego imię – jak precyzuje autor komentarza – Mateusz wymienia trzykrotnie w centralnych miejscach swego dzieła (Mt 2,17; 16,14; 27,9a), raz cytuje (2,28), a następnie czyni aluzje do jego prorocztwa (Mt 27,9b). Nie są one wyrazem odrzucenia biblijnego Izraela – raczej służą objawieniu miłości Boga i Jego zbawczej woli wobec tych, których pierwotnie wybrał na zwiastuna prawdziwej wiary, zaadresowanej zarówno do Żydów, jak i pogan. Przeciwwstawne z pozoru nakazy misyjne (10,5b-6 oraz 28,16–20) autor komentarza osadza w bardzo wczesnej tradycji wiarygodnego przekazu ustnego o ukazaniu się Zmartwychwstałego swoim uczniom. I choć z treści Mateuszowego przekazu wynika, że ziemska działalność Jezusa ograniczała się do ziemi oraz ludu Izraela, to – jak słusznie argumentuje biblista z Olsztyna – niektóre wyjątki względem pogan antycypują wydarzenia popaschalne (t. 1/1, s. 16–17). Żywica wskazuje również na pozostałe wyrazy tej swoistej dwupoziomowości ewangelicznego przesłania u Mateusza: chronologicznej (historyczny Jezus i Jego uczniowie oraz późniejszy Kościół), historycznej (empirycznej) i teologicznej (symbolicznej), wreszcie komunikacyjnej w wymiarze intertekstualnym (Jezus – uczniowie – Kościół) oraz ekstratekstualnym (czytelnicy z ich uwarunkowaniami – tekst Ewangelii). Poziomy te dotyczą używanego przez ewangelistę słownictwa, opisów cudów, obrazu wspólnoty w kryzysie, która wobec wrogiej postawy środowiska żydowskiego otwiera się na pogan przez głoszenie im Ewangelii.

Struktura recenzowanego opracowania w relacji do wyodrębnionych przez autora komentarza i omawianych przez niego perykop Ewangelii odpowiada schematowi przyjętemu w części serii dedykowanej Nowemu Testamentowi. Schemat ten składa się ze wstępu oraz poprzedzonych wstępem czterech części (por. J. Wilk, „Seria «Biblia Impulsy» jako nowa propozycja tłumaczenia i komentowania tekstów biblijnych,” *Colloquia Theologica Ottoniana* 2 [2017] 220). Pierwsza z nich – „Lektura” – ułatwia czytelnikowi zrozumienie tekstu. Zamiast rozbudowanego omówienia poszczególnych wersetów wyodrębnionej perykopy, autor wyjaśnia ich treść w kilku punktach, które przy ograniczonej objętości, bardziej sygnalizują najważniejsze problemy, niż są miejscem pogłębionej interpretacji. Natomiast pomocne dla czytelnika są zawarte w komentarzu wskazania tekstów paralelnych i możliwych

dla ewangelisty punktów odniesienia w pozostałych księgach chrześcijańskiego kanonu biblijnego. Drugą część stanowi „Refleksja” (nie ma jej w tomach serii obejmujących księgi Starego Testamentu), w której egzegeta podaje krótką myśl związaną z życiem religijnym i społeczno-kulturowym współczesnych adresatów Ewangelii. Pytania dotyczące afirmacji rozważanego przez nich orędzia zbawczego stanowią treść trzeciej części, nazwanej „Aktualizacja”. Wreszcie czwarta część komentarza, opatrzona pytaniem „Czy wiesz, że?”, ma służyć pogłębieniu biblijnej wiedzy czytelników. O ile treści trzech poprzednich segmentów komentarza są przez autora wyraźnie od siebie oddzielane, o tyle w czwartym z nich pojawiają się wątki bliższe lekturze wyodrębnionej perykopy bądź aktualizacji zawartego w niej przesłania (np.: t. 1/1: s. 33, 81, 85, 189 czy t. 1/2: s. 99, 159, 163). Zauważona niekonsekwencja jest sporadyczna i gubi się wśród rzeczowo objaśnianych przez autora komentarza ciekawostek egzegetycznych. Interesującym dopełnieniem każdej części recenzowanego tomu są zamieszczone przy ich końcu mapy oraz bibliografia, której większą część stanowi dorobek naukowy Żywicy. Brak proporcji w wykorzystaniu literatury przedmiotu budzi zastrzeżenia. Można bowiem odnieść wrażenie, że autor konfrontuje się z samym sobą, co potwierdzają absolutnie marginalne przypadki odwoływania się do opracowań innych egzegetów.

Na tle obecnych na rynku publikacji o charakterze teologiczno-pastoralnym obydwie tomy poświęcone dziełu Mateusza w serii Biblii Impulsów wyróżniają się nowym, komunikatywnym przekładem greckiego tekstu pierwszej Ewangelii na język polski i umiejętnym powiązaniem fachowej wiedzy egzegetycznej z duszpasterskim wycuciem aktualnych problemów, które dotyczą współczesnego czytelnika. Dzięki wymienionym walorom publikacja Żywicy stanowi z jednej strony praktyczne narzędzie zdobywania i pogłębiania wiedzy biblijnej, a z drugiej – jest cenną pomocą w formacji duchowej, zarówno indywidualnej, jak i w ramach grup.